

УДК 141.1 (093)

Філософське осмислення музики у творчості О. Лосєва

О.О. КАРПЕНКО

Донбаський державний педагогічний університет, м. Слов'янськ, Україна,
E-mail: konepark@mail.ru**Авторське резюме**

Філософські погляди О. Лосєва на музику складаються в цілісну систему, яка являє собою виразну філософську концепцію музики. Виходячи за межі музикознавчої площини, що насичена термінами, біографічними фактами й сповнена догматизму, О. Лосєв здійснює спробу осягнути багатомірність музично-звукового простору, розглядаючи різноманітні аспекти буття музики від символічного вираження самої себе до вчення про гармонії сфер. В основі музики як мистецтва часу лежить становлення – постійне виникнення і зникнення водночас, тож музика є суцільною плинністю, з одного боку, та напругою і вибуховістю з іншого. Буття у музиці являє собою єдність і синтез свідомого й несвідомого, пізнавального і предметного. Музика є своєрідний феномен, ідеальна субстанція, вона є час, в якому існує число, яке пронизує Всесвіт і буття людини. Здійснене дослідження дозволяє констатувати синкретичний характер осмислення феномена музики у творчості О. Лосєва, що визначається темпоральною онтологією музичного мистецтва. Музика чинить супротив спрямованій до неї думці, оскільки сама прагне заповнити цю інтенціональність свідомості. О. Лосєв прагнув віднайти форму справжньої діалектики, де осмислення музики досягало б рівня музики самого мислення.

Ключові слова: філософія музики, музика, число, діалектика, міф, мистецтво, феномен.

Philosophical conception of music in O. Losev's works

О.О. KARPENKO

Donbas state pedagogical university, Sloviansk, Ukraine, E-mail: konepark@mail.ru

Abstract

O. Losev's philosophical views should be analyzed as a whole system, which is his conception of philosophy of music. Going beyond strictly musicological dimension of theory and philosophical dogmatism, O. Losev attempted to grasp the multidimensionality of music and sound, considering various aspects of life of music itself as symbolic expression to the doctrine of the harmony of spheres. The basis of music as an art of time is becoming, which is a constant rise and fall together, so music is a continuous turnover, on the one hand, and the tension and explosiveness on the other. Being in the music is a synthesis of unity and conscious and unconscious, cognitive and objective. Music is a unique phenomenon, an ideal substance, it is time in which there is a number that permeates the universe and human existence. The research reveals that syncretic nature of understanding the phenomenon of music in the work of O. Losev was defined by temporal ontology of music. Music opposition has directed her mind as she seeks to fill the intentionality of consciousness. O. Losev tried to find the true form of dialectics, understanding where music reached to the level of the music thinking.

Keywords: philosophy of music, music, number, dialectic, myth, art, phenomenon.

Постановка проблеми. Філософсько-музичні розвідки видатного російського мислителя О. Лосєва мають широкий діапазон – від щоденникових нотаток до фундаментальних робіт – та заслуговують на пильну увагу і ретельне дослідження. Філософські погляди мислителя на музику складаються в цілісну систему, яка являє собою філософську концепцію музики О. Лосєва. Виходячи за межі музикознавчої площини, що насичена термінами, біографічними фактами й сповнена догматизму, О. Лосєв здійснює спробу осягнути багатомірність музично-звукового простору, розглядаючи різноманітні аспекти буття музики від символічного вираження самої себе до вчення про гармонії сфер. В роботах О. Лосєва ми знаходимо роздуми про природу буття музики, сенс існування музики у світі людей та намагання обґрунтувати феномен музики. Філософ дивиться на музику під різними кутами зору, з позицій різноманітних філософських традицій: у фокус

потрапляє музично-математична гармонія платоніво-піфагорійської концепції числа, платоніва теорія часу, проклова розробка числа, гегелівська абсолютна музика, шопенгауєрівська світова воля, ніцшевське трактування аполонівського та діонісійського, франківське тлумачення числа, соловйовське вчення всеєдності тощо.

Аналіз досліджень і публікацій. Треба визнати, що тема філософії музики посідає ключову позицію в сучасних студіях інтелектуальної спадщини та біографії О. Ф. Лосєва. Текстологічний та біографічний підходи визначають дослідницьку увагу О. Тахо-Годі до фактографічної канви несистематизованих до сьогодні поглядів мислителя. Класичний історико-філософський підхід до інтерпретації змісту міркувань О. Лосєва реалізовано в працях Г. Аляєва, М. Узєлаца, О. Михайлова. Музикологічні аспекти творчості філософа узагальнені Ю. Холоповим.

© О.О. Карпенко, 2016

Проте завдання систематизації цілісної реконструкції системи осмислення феномена музики у творчості О. Лосева залишається відкритим. У межах такого горизонту має відбутися синтез вищевказаних підходів.

Мета дослідження – узагальнити основні риси філософського осмислення буття музики у творчості О. Лосева.

Виклад основного матеріалу. Філософські уявлення О. Лосева про музику вирізняються багатогранністю, в його творчих доробках ми знаходимо тісне сплетіння онтологічного, логічного й історичного начала. На сторінках філософсько-музичних трактатів мислителя ми знаходимо велику кількість визначень що є музика – це і вираз, і символ, і життя числа у часі, і гілетично-меональна стихія, вона ідеальна, є мистецтвом. І таке розмаїття дефініцій не є дивним, адже сама природа феномена музики парадоксальна відносно людської логіки – світ музичного буття «дивовижно своєрідний» [5, с. 419]. «Парадоксальним є існування музики, парадоксальним є те, що ми взагалі хоча б щось знаємо про музику, але найбільш парадоксальною видається наша можливість говорити про її парадоксальність. О. Ф. Лосев змальовує музику у межах мови і цим пояснюється усі неточності й труднощі, з якими зіштовхується дослідження: невимовне необхідно вивести у його протилежність – у світ понять» [9].

Відомо, що музика у житті О. Лосева займала унікальне місце: батько вченого був талановитим скрипалем, сам О. Лосев здобув професійну музичну освіту, більш того, жвавий інтерес до музики з юнацької пристрасної поступово переростає в мисленнєво-творчий простір, у якому зростають філософсько-музичні інтуїції мислителя. Успадкувавши від батька пристрась до математики та музики, «розмах ідей», «вічний пошук та насолоду свободою думки», від матері - суворе православ'я та моральні підвалини, О. Лосев творить свій власний мікрокосм, в якому поціновує потяг до усвідомленого знання, незашореного мислення у гармонійному поєднанні з вірою.

Перші наукові публікації молодого О. Лосева, присвячені музиці, датуються 1916 роком – це сповнені оптимізму, музичного захвату та філософських пошуків «Два світовідчуття» (із вражень після «Травіати») та «Про музичне відчуття любові і природи» (до 35-річчя «Снігуроньки» М. Римського-Корсакова). У цих роботах мислитель зважується тлумачити музичні твори, застосовуючи філософські категорії, щоб якнайглибше розкрити глибинні пласти музичного буття. «Адже музика, як мистецтво звуків, зображає найбільш інтимний і глибокий корінь речей. Звук йде із глибини і мовить нашій глибині» [5, с. 626]. У полі зору філософа знаходиться музичне пізнання, чиста і структурна музика, чистий музичний досвід,

типи музичного світовідчуття та їх оформленість.

Наразі О. Лосев виокремлює із усіх видів пізнання світу музичне пізнання як таке, самостійне та самодостатнє. У музиці філософ вирізняє «первинну до-образну або до-структурну основу або чистий музичний досвід» [5, с. 604] та структурну музику, яка ущільнюється до образу і слова. Зразком чистої музики, на думку О. Лосева, виступають кuartети Л. Бетховена, сонати О. Скрябіна, симфонії Ф. Шуберта, щодо структурної музики – це «Петрушка» І. Стравінського.

Спрямовуючи свою думку до просторово-часового континууму музики мислитель фіксує цілковитий хаос, адже музика не створює ніяких предметів, вона змальовує чисту сутність предмета, але не сам предмет. Ймовірно ця сутність є «неомірно більш загальною, ніж індивідуальність предмета, і тому вона має змогу відповідати нескінченній кількості просторово-часових предметів» [5, с. 604]. Чистій музиці не притаманна пізнавальна оформленість й тому просторово-часовий пласт буття зостається поза її межами, вона оперує сенсами та сутностями предметів, зображаючи їх чисту якість, на відміну від чистої думки, яка має пізнавальну оформленість, однак не охоплює чисту якість і сутність предмета.

О. Лосев констатує наявність існування двох основних типів світовідчуття: споглядального та дієвого, які розглядаються у метафізичній і психологічній площині. Споглядальному притаманні логіка, спокій, ясність, оптимізм, це «світ чистих дзеркальностей і пластичностей» [5, с. 631]; дієвий – глибинний, зображає хаос, до-логічну структуру почуття, екстатичний, ірраціональний, песимістичний, це «світ сліпих і аморфних ликів, світ безформних бентежних множин» [5, с. 631]. «Гегелівське поняття і шопенгауєрівська воля без передпосилання поняття суб'єкта, якщо розглядати їх як чисті предметності, – цілком онтологічні характеристики саме цих двох світовідчуттів по відношенню до їхнього об'єкта. Найглибше цією антитезою пройнявся Ніцше, котрий ризикнув ототожнити її з відмінностями грецьких божеств – Аполлона і Діоніса» [5, с. 625].

На конкретних музичних прикладах філософ пропонує простежити оформленість світовідчуття в сфері чистого музичного досвіду. Тож музичний ряд оформленості чистої музики виглядає так по низхідній: органна прелюдія Es-dur I.-С. Баха, скрипковий концерт Л. Бетховена, Друга симфонія С. Рахманінова, «Політ Валькірій» Р. Вагнера, «Прометей» О. Скрябіна. Для класифікації типів музичного світовідчуття філософ залучає принцип актуальної особистості і виділяє наступні типи: епічне, коли душа поринає у спокій і предмети сприймаються в їх роз'єднаності та позасобистісній даності; драматичне, коли музика зму-

шує душу ніби втілитися безпосередньо у предмети, стати ними і тим самим ніби знищити ці предмети; ліричне, коли музика зберігає предмет ніби то споглядальним та між тим змушує деяким чином й уживатися в нього.

Виходячи з цього, філософ стверджує, що «найбільш досконалим і величним витвором людської творчості є музична драма, в якій первинна, безформна основа музики доходить до Логосу і розквітає образом» [5, с. 606]. О. Лосев зауважує, що народжені образи є суто символічними і являють собою лише зовнішній вираз музики, яка лишається чистою сутністю світу, невимовною, а тому й потребуючою символіки. Музика, яка досягла ступеня образу вже не є первинною та чистою музикою, долаючи хаос, вона «готова обручитися зі світлом і останньою гармонією істинного та всесвітнього Слова, Логосу» [5, с. 612].

Зосереджуючи увагу на музичній драмі, філософ наголошує, що саме в ній відбувається глибинний синтез звуку і слова, які у своєму первинному значенні є абсолютно несумісними: перший є носієм чистої якості і допредметності, в той час як друге являє собою оформленість та структурність. Яким же чином відбувається гармонійне поєднання звуку і слова в музичній драмі? О. Лосев припускає, що слово, наділене поетичністю, втрачає свою первинну оформленість, у свою чергу чисте музичне буття у своєму розвитку набуває форм і «напружується до слова, до Логосу» [5, с. 606]. Філософ підкреслює важливість принципу оформлення, як в гносеологічному аспекті – описове зображення структури пізнання, так і в метафізичному – характеристика ступеня наближення первинно-єдиного хаосу до всесвітньої свободи всеєдності [5, с. 613].

Свої філософсько-музичні знахідки О. Лосев проєціює на оперу «Снігуронька» М. Римського-Корсакова, яка, на думку філософа, поєднує у собі ліричне, епічне та драматичне і є символічною драмою. Музичне напруження в опері сягає найвищого ступеня виразності і завдяки цьому внутрішньому оформленню з'являється образ. «Музика розквітає символом...Вона зсередини висвітлює народжувану тут міфологію» [5, с. 621]. Особиста актуальність у весняній казці М. Римського-Корсакова підіймається до щонайвищих сходинок гармонії і образи музичного світовідчуття напрочуд довершені. В опері відсутня вибуховість, яка передбачає перехід із одного плану буття в інший, наприклад, від земного до небесного, дія розгортається в царині вже досягнутого блаженного життя. Космічне й реальне, суто людське зливаються, завдяки чому виникає єдність народної музики і міфології. Музика, поєднуючись зі словом, знаходить свій сенс, водночас слово пояснює музику «називає її глибинним відчуттям любові й природи» [5, с. 621].

На думку О. Лосева, найвищий розвиток сучасна музика демонструє у творах Р. Вагнера та О. Скриябіна, які відображають світову дійсність теперішнього, що сповнена роз'єднаності та дисонансу і породжує діонісійську безодню. Масштабність і глибина «Трістана та Ізольди», бентежний дух «Поєми екстазу» контрастують з простотою та ясністю «Травіати» і «Снігуроньки». Та мислитель запевняє, що «до цієї простоти треба дорости. Адже початок і кінець мудрості однакові: наївність» [5, с. 636]. О. Лосев припускає, що оновлення світу відбудеться за умови поєднання скрябінського темного й ірраціонального звукоспоглядання з лагідно-сонячним італійським та слов'янським мелосом.

Наступним важливим музично-філософським дослідженням О. Лосева є «Нарис про музику» (1920 р.), в якому мислитель займається розробкою питань, поставлених у попередніх роботах. Так, на передній план виступає будова музичного твору та його корелят – адекватне переживання, однією із форм якого є інтенціональність. Очевидно, що О. Лосев спирається на феноменологію Е. Гуссерля, розуміючи інтенціональність як спрямованість свідомості на музичний ейдос як такий [3, с. 1055]. Для цієї форми переживання характерними є три визначеності: напруга, особиста актуальність та об'єктивне оформлення, які філософ вважає необхідними для вивчення і розуміння музичних творів. Однак цього недостатньо, повинна існувати ще й якісна характеристика кожного твору, виразом якої, на думку О. Лосева, виступає міф. На відміну від образу, з його психологічним наповненням, міф є більш об'єктивним, бо має гносеологічний характер, він виражає сутність буття, а не змальовує просторово-часові події. Відповідно з цим, «кожен музичний твір припускає безліч міфологізацій» [5, с. 653], під міфологізацією мислитель розуміє «вбачання сутності в образах і поняттях розуму» [5, с. 653], і вираз її за допомогою залучення подій і форм просторового світу. Міфологізуючи відносно певного музичного твору, людина намагається віднайти необхідні слова, щоб адекватно виразити сутність твору, діапазон таких пошуків досить широкий, як і кількість створюваних міфів. Однак «форма поєднання елементів (образів, понять і т.д.) кожного такого міфу буде загальнообов'язковою; вона зумовлена ритмікою і метрикою (твору), його напругою, актуальністю, оформленням, вибором тембрів і мелодій і т.д.» [5, с. 653]. Далі О. Лосев на прикладі симфонії №5 Л. Бетховена, створюючи міф про Хаос і Особистість, їх боротьбу і поєднання, робить глибокий абстрактно-міфічний опис цього твору.

У «Нарисі про музику», поринаючи до основ метафізики у розумінні музики, О. Лосев ототожнює абсолютне буття і музику, що

на думку сербського дослідника лосєвської творчості М. Узелаца, «вказує на істинне буття і природу музики...та відкриває відношення «музика і Ніщо» (як зворотний бік Буття), що безпосередньо наближує до розуміння Музики як Тиші» [9].

Важливим етапом у поступі лосєвської музично-філософської думки є період співпраці з видатними музикознавцями в Державному інституті музичної науки (20-ті роки). Філософ був добре знайомий з теорією ладового ритму Б. Яворського та оригінальним ученням про музичну форму, так званим метротектонізмом, Г. Конюса, в якому О. Лосєв знаходив багато співзвучних міркувань стосовно поєднання діалектичної філософії та емпіричної естетики у вираженні ідеального числа, коли «глибина і таїна творчості розквітає витонченим символом – фігурних чисел» [5, с.583]; посилання на теорію музичного аналізу Г. Конюса вкреслені у начерк «Музика як предмет логіки», а самому автору теорії філософ присвятив статтю «Пам'яті одного світлого скептика». Працюючи у складі Комісії з вивчення слухового сприйняття, О. Лосєв займається розробкою методів емпірико-психологічного дослідження слухових відчуттів, як під час сприйняття окремих звуків, так і більш-менш складних музичних комплексів [7]. Філософсько-музичні інтуїції мислителя знаходять втілення у творах «Філософія музики В. Ф. Одоевського як зразок вчення про музику в епоху романтизму» та «Полемика Ніцше проти Вагнера» (1926).

Викладаючи курс естетики в Державній академії художніх наук та Московській консерваторії (1922–1929), О. Лосєв професійно спілкується з геніальними знавцями музики: М. Гнесіним, Г. Нейгаузом, М. М'яковським та ін., публікує рецензії в музикознавчих виданнях. У цей період його філософське осягнення музики визначають теми нарисів: «Феноменологія абсолютної, або чистої, музики з точки зору абстрактно-логічного знання», «Музика і математика», «Логіка музичної форми», «Логічна структура двох основних законів музичної форми», які увійдуть у монографію мислителя «Музика як предмет логіки» (1927). Досліджуючи суттєву структуру абсолютної музики за допомогою принципів формальної логіки, філософ доходить висновку, що пояснити музику, застосовуючи закони логіки, неможливо. Глибинну сутність музики філософ артикулює як «життя Числа у Часі».

У першому нарисі «Феноменологія абсолютної, або чистої, музики з точки зору абстрактно-логічного знання» простежуються неоплатонічні мотиви філософа, котрий застосовує улюблений метод філософування Сократа, про який йде мова у діалозі Платона «Тетет», а саме – майевтику. З самого початку О. Лосєв розмірковує «Що є музика у своєму ейдосі?» і за низкою навідних запитань після

неправильних відповідей шляхом виключень філософ наближається до розуміння істинного феномена музики. Акцентуючи увагу на «чистоті феноменолого-діалектичної природи музики», мислитель пропонує фіксуватися на «істинному ейдосі музики за умови хоч і не систематичного його конструювання» [5, с.407], в якому музика набуває поза-просторовості. Та, насамперед, філософ вбачає за необхідне «навчитися бачити музику у думці» [5, с. 407].

Музика, за О. Лосєвим, – це своєрідний феномен, ідеальна субстанція, вона є час, в якому існує число, яке пронизує Всесвіт й буття людини. «Число – це рухливий спокій самотождної відмінності сенсу... Число є одиничність у вигляді рухливого спокою самотождної відмінності. Музичний предмет являє собою чисте число, тобто одиничність сенсового рухливого спокою. Подібно до того, як число діалектично переходить у час, час – у рух, музика є мистецтвом і числа, і часу, і руху. Вона дає не тільки реальне число, а й реальне втілення числа у часі та якісну матеріалізацію цього втіленого у часі числа, тобто рух» [5, с. 509].

В основі музики як мистецтва часу лежить становлення – постійне виникнення і зникнення водночас, тож музика є суцільною плинністю, з одного боку, та напругою і вибуховістю з іншого. Буття у музиці являє собою єдність і синтез свідомого і несвідомого, пізнавального і предметного. Це вічне Прагнення, воно зосереджене у своєму Часові, неоднорідному – на протигагу часові науковому і логічному. Музичний Час стискається і розширюється, він не є формою, він – саме Буття, вічно Мінливе та Плинне. «Так виникає музика як мистецтво часу, в глибинах котрого (часу) прихована ідеально-нерухома фігурність числа і котре ззовні розквітає якостями матеріалізованого руху» [5, с. 545]. Розуміючи музику як безперервно тривале теперішнє, О. Лосєв наголошує: «У музичному часі немає минулого. Минуле створювалось би повним знищенням предмета, котрий пережив своє теперішнє. Тільки знищивши предмет до його абсолютного кореня та знищивши усі можливі види прояву його буття, ми могли б говорити про минуле цього предмета. У музиці ж ми тільки-но побачили й усвідомили функцію, що об'єднує «різночасові» моменти. Але якщо немає минулого, то тоді, судячи з усього, реальним є тільки теперішнє та його життя, що творить у надрах цього теперішнього його майбутнє. Це вельми значущий висновок, який стверджує, що усякий музичний твір, поки він живе і чується, є суцільним теперішнім, яке сповнене всіляких змін і процесів, але тим не менш, воно не відходить у минуле у своєму абсолютному бутті. Це є суцільне «тепер», живе й творче, - однак не знищуване у своєму житті та творчості» [5, с. 451].

Логос і міф становлять глибинну структуру музики і зумовлюють подвійність музичного

буття: «З океану алогічної музичної стихії народжуються логос і міф» [4, с. 470]. «Будь-яка музика може бути адекватно виражена у відповідному міфі – не у міфі взагалі, але тільки в одному певному міфі» [5, с. 587]. З точки зору аксіології музики, можна сказати, що О. Лосев вбачав у музиці явлений лик божества, звернений до людини, відзначав релігійну значимість і сенс, виділяючи музику серед інших мистецтв як «молитву». Музикознавець К. Зенкін в своїй роботі «Про релігійні основи філософії музики О. Ф. Лосева» відзначав особливе значення для О. Лосева вчення Св. Григорія Палами про сутність та енергію, в якому постулюється, що музика є найближчою до Абсолюту й наділена властивостями божественної сутності. Музичне і релігійне зближує ціннісне естетичне переживання: відчуття прекрасного і піднесеного. Мова йде про той захват, екстаз, який викликає музично-естетичне буття, сплітається з релігійним світоглядом, світовідчуттям любові й природи, вічними загальнолюдськими цінностями, веде до гармонії людини з собою і світом.

Робота О. Лосева «Музика як предмет логіки» стала однією із перших спроб філософського осмислення феномена музики, вона сприяла значному розвитку світової музично-філософської думки. Відомий російський музикознавець Ю. Холопов зазначає: «Музика як предмет логіки» – видатна праця з істинно філософським підходом до феномена музики... фундаментальна праця в історії російської науки, котра започатковує вітчизняну філософію музики як таку» [10].

Ю. Холопов навіть пропонує замінити усталену асаф'євську тріаду «композитор - виконавець – слухач» на лосівську тетрактиду «твор – виконання – сприйняття – осягнення музики» [5, с. 922], вважаючи таку музичну послідовність більш досконалою та доцільною. Учень і послідовник О. Лосева філолог-германіст, культуролог, автор перекладу праці Т. Адорно «Соціологія музики» О. Михайлов називає «Музику як предмет логіки» «цілком унікальною у всій світовій філософській літературі» [8].

Неможливо обминути й художню прозу філософа 1930-40 років, у якій знайшло відлуння особисте знайомство О. Лосева з видатними виконавицями минулого: співачкою А. Неждановою та піаністкою М. Юдіною. Філософ вкладає в уста героїв романів власні міркування та

роздуми. Наведемо уривок з філософського роману «Жінка-мислитель» (1933-1934), який ще ширше розкриє нам горизонти творчого генія мислителя та його зачарованість таїною однієї із нерозгаданих царин буття – музикою. «Філософія і навчила мене цінувати музику. Я занадто багато філософував, щоб не любити музику. Я сам закоханий в систему, в логіку, в метод, в науку, я сам люблю чисту математичну думку, люблю силогізм, формули, діалектику, найабстрактнішу, найскладнішу діалектику та логіку. Однак я знаю, що уся філософія пронизана музикою, що увесь світогляд та світовідчуття людини є нічим іншим як музичними творчостями, що в історії філософії неможливо зрозуміти жодного факту, не залучаючи музику та математику відповідної епохи. Чи видається можливим осягнути Баха без Лейбніца, Бетховена без Канта, Фіхте і Гегеля, Вагнера без Шопенгауера, Дебюсі і Равеля без Бергсона, Скрябіна – без Фіхте і соліпсизму, Прокоф'єва – без сучасного феноменологічного морфологізму? Я починаю розуміти філософа, коли знаю, яка музика є для нього сучасною. У кожній сонаті, у кожній симфонії, у кожній етюді, прелюдії, ноктюрні, у кожній арії, пісні, романсі я завжди відчуваю склад душі і розуму, який породжує ту чи іншу філософію. Заграйте мені декілька тактів і я вам скажу, до якої епохи належить ця музика і яка філософія зросла на такому музичному досвіді» [2].

О. Лосев прагнув поєднати філософію, математику, музику, чисту думку й абсолютну музику: «Той, хто не любить італійської колоратури, ніколи не зрозуміє діалектики Гегеля. І там, і там примхлива гра відтінків, найтонших переходів, нанизування і розсипи звуків живого голосу та живої думки» [3, с. 29]. Мислитель намагається знайти відповідні слова, щоб змалювати музичне буття в усій його неосяжності і невичерпності, але й сам називає ці спроби безсильними, однак такими, що стоять на шляху до істини.

Висновки. Здійснене дослідження дозволяє констатувати синкретичний характер осмислення феномена музики у творчості О. Лосева, що визначається темпоральною онтологією музичного мистецтва. Музика чинить супротив спрямованій до неї думці, оскільки сама прагне заповнити цю інтенціональність свідомості. О. Лосев прагнув віднайти форму справжньої діалектики, де осмислення музики досягало б рівня музики самого мислення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Аляев Г.Е. Философская проза А.Ф. Лосева: музыка слова и слово о музыке / Г.Е. Аляев // Слово як осердя буття. Збірник на пошану професора Тетяни Іванівни Біленко. – Дрогобич: видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2015. – С. 141–155.
2. Лосев А. Ф. Философия. Мифология. Культура / А. Ф. Лосев. – М.: Политиздат, 1991. – 525 с. – (Мыслители XX века).
3. Лосев А. Ф. Женщина-мыслитель / А.Ф. Лосев // Лосев А.Ф. «Я сослан в XX век...»: Т.2. – М: Время, 2002. – С. 7–142.
4. Лосев А. Ф. На рубеже эпох. Работы 1910-х – начала 1920-х годов / А. Ф. Лосев; общ. ред. А. А. Тахо-Годи, Е. А. Тахо-Годи, В. П. Троицкий. – М.: Прогресс – Традиция, 2015. – 1088 с.
5. Лосев А. Ф. Форма – Стиль – Выражение / А. Ф. Лосев; сост. А. А. Тахо-Годи; общ. ред. А. А. Тахо-Годи и И. И. Маханькова. – М.: Мысль, 1995. – 944 с., 1 л. портр.
6. Михайлов А.В. Ранние работы А.Ф. Лосева о музыке / А.В. Михайлов // Философия. Филология. Культура: К столетию со дня рождения А.Ф. Лосева / Вопросы классической филологии. – М., 1996. – Вып. 11. – С. 249-258.
7. Тахо-Годи Е. А. Очерк о музыке А.Ф. Лосева – исчезнувший и обретенный текст [Электронный ресурс] / Е.А. Тахо-Годи. – [Режим доступа]: http://vphil.ru/index.php?option=com_content&task=view&id=1253&Itemid=52
8. Узелац М. Каково предназначение философии? / М. Узелац // Библиотека истории русской философии и культуры. – М.: Гранд-фаир, 2014. – С. 1-12.
9. Узелац М. Философия музыки А. Ф. Лосева: на пути к новому пониманию бытия музыки [Электронный ресурс] / М. Узелац. – [Режим доступа]: www.uzelac.eu/Strane_studije/33_Losev_2013
10. Холопов Ю. Н. Русская философия музыки и труды А. Ф. Лосева [Электронный ресурс] / Холопов Ю.Н. – [Режим доступа]: <http://www.kholopov.ru/>
11. Шабанова Ю.А. Символизм слова в теософской концепции музыкального творчества / Ю.А. Шабанова // Слово як осердя буття. Збірник на пошану професора Тетяни Іванівни Біленко. – Дрогобич: видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2015. – С. 156–164.

Стаття надійшла до редакції 18.01.2016

REFERENCES:

1. Aliaiev, G., 2015. Filofosfskaia proza A. F. Loseva: muzyka slova i slovo o muzyke [A. F. Losev's philosophical prose: music of the word and a word on music]. In: Slovo iak oserdia buttia, 141–155. Drohobych (in Ukrainian).
2. Losev, A.F., 1991. Filosofiiia. Mifologiiia. Kultura [Philosophy. Mythology. Culture]. Moscow (in Russian).
3. Losev, A.F., 2002. Zhenshchina-myshlitel [A woman-thinker]. In: «I am exiled to the 20th century...», Vol.2, 7–142. Moscow (in Russian).
4. Losev, A.F., 2015. Na rubezhe epoch: raboty of 1910-1920s [On the edge of epochs: works of 1910-1920s]. Moscow (in Russian).
5. Losev, A.F., 1995. Forma – Stil – Vyrazheniie [Form – style – Expression]. Moscow (in Russian).
6. Mikhailov, A.V., 1996. Ranniie raboty A. F. Loseva o muzyke [A. F. Losev's early works on music]. Voprosy klassicheskoi filologii, Vol. 11, 249-258 (in Russian).
7. Takho-Godi, E. A. Ocherk o muzyke A. F. Loseva – ischeznuvshii i obretionnyi tekst [An essay on music by A. F. Losev – the text lost and discovered]. Access mode: http://vphil.ru/index.php?option=com_content&task=view&id=1253&Itemid=52 (in Russian).
8. Uzelac, M., 2014. Kakovo prednaznachenie filosofii? [What is the destiny of philosophy]. In: Biblioteka russkoi filosofii i kultury, 1-12 (in Russian).
9. Uzelac, M. Filosofiiia muzyki A. F. Loseva: na puti k novomu ponimaniuu bytiia muzyki [A. F. Losev's philosophy of music; towards a new understanding of being of music]. Access mode: www.uzelac.eu/Strane_studije/33_Losev_2013 (in Russian).
10. Kholopov, Iu. Russkaia filosofiiia muzyki i trudy A. F. Loseva [Russian philosophy of music and the works of a. F. Losev]. Access mode: <http://www.kholopov.ru/> (in Russian).
11. Shabanova, Iu., 2015. Simvolizm slova v teosofskoi konceptzii muzykalnogo tvorchestva [Symbolism of word in theosophic conception of creativity]. In: Slovo iak oserdia buttia, 141–155. Drohobych (in Russian).

Карпенко Олена Олексіївна – аспірант
Донбаський державний педагогічний університет
Адреса: 84116, м. Слов'янськ, вул. Генерала Батюка, 19
E-mail: konepark@mail.ru

Karpenko Olena Oleksiivna – postgraduate
Donbas state pedagogical university
Address: 19, General Batiuk Str., Sloviansk, 84116, Ukraine
E-mail: konepark@mail.ru